

Mucize, Keramet ve İstidrac*

Prof. Dr. Muhammed Hamidullah

Tercüme: Prof. Dr. Zahit AKSU

Kur'an'ı Kerim'de, konumuzla ilgili iki ayet-i kerime var ki, ilk bakışta aralarında bir çelişki varmış gibi anlaşılabilir. Bakara Suresi 117. Ayetinde "Göklerin ve yerin yaratıcısıdır. Bir şeyi diledi mi, ona: ancak "ol" der, derhal olur." denilirken, Araf Suresi 54. aye®e: "Biliniz ki, rabbiniz odur ki, gökleri ve yeri altı günde yarattı." denilmektedir. Birinci ayet-i kerimedeki, "ol" (dedi), hemen (var) oldu; ikincisindeki, "Allah gökleri ve dünyayı altı günde yarattı" ifadeleri arasında sanki bir tenakuz varmış gibi görünüyor. Aslında en küçük bir çelişki söz konusu değildir. Çünkü birinci ayette Allah'ın kudreti, ikinci ayette ise yaratmanın keyfiyeti, yolu, metodu belirtiliyor. Yani, "Allah hangi şekilde isterse o şekilde yaratmakta hürdür, fakat bu şekilde yaratmayı seçmiştir." demektir. Buna göre diyebiliriz ki, Allah istediği her şeyi dilediği şekilde yaratmakta mutlak hürriyet ve kudret sahibidir. Ancak o, "Allah'ın yolunda (kanunlarında) bir değişiklik de göremezsin"¹ ve "Allah kanununda hiçbir çevriliş (değişiklik) de bulamazsın"² ayetlerinde kendisi için, yaratmada böyle bir yol seçip (kanunlarında adem-i tebdil ve tahvil) benimsediğini bildirmektedir. Bunu bir örnekle, mesela Hz. Peygamber'in Şakku'l-Kamer (Ayın yarılması) mucizesiyle izah edelim: Hz. Peygamber parmağı ile bir işaret yapar yapmaz Ay hemen ikiye ayrılır. Hadisenin dış görünüşü budur. Bizim görüş açımızdan bakacak olursak hakikaten bu bir mucizedir. Çünkü normal şartlar altında Ay'ın ikiye ayrılmayacağını herkes bilir. Mademki onun işareti üzerine yarılmıştır, öyleyse bu bir mucizedir. Fakat diğer taraftan bu hadise, Allah'ın meşiyeti (kendisi için kabul etmiş olduğu kanunları) muvacehesinde, Ay'ın filan gün, filan vakit ve filan yerde yarılması, milyonlarca sene önce

* Burada sunduğumuz metin, Prof. Dr. Muhammed Hamidullah'ın 25.03.1975 tarihinde Erzurum Atatürk Üniversitesi İslâmî İlimler Fakültesi'nde vermiş olduğu konferansın tercümesidir.

¹ Ahzab/62.

² Fatır/43.

Allah tarafından takdir edilmiş olabilir. Mesela, Ay'ın içinde eskiden beri bir çeşit gaz bulunabilir. Bu gazın patlaması neticesinde meydana gelen zelzelede de Ay ikiye yarılmış olabilir. İşte bunlar (Allah'ın kanunlarına uygun olarak) yarılmayı gerçekleştiren sebepler olabilirler. Dediğim gibi, açık bir sebep gördüğümüz yerde biz, bu şey şu sebebin neticesidir diyoruz; yok eğer sebebini göremiyorsak, bu harikuladedir, bu mucizedir, bu bir keramettir veya bu bir istidrâctır (inanmayan birinin gösterdiği olağanüstü şey) diyoruz. Buna mukabil, Allah için mucizenin sebebi hakkında herhangi bir sual söz konusu olamaz. Çünkü O, sebeplerin müsebbibidir, yaratıcısıdır. Diğer taraftan, Ay'ın ikiye ayrılışına bizim mucize dememiz bir tek sebepten ileri gelmektedir. O da; peygamberlerden bir peygamberin inkârcıların karşısında, peygamberliğini ispat etme ihtiyacı duyduğu sırada, şu zaman, şu gün veya şu yerde bu hadisenin vuku bulmuş olmasıdır. Fakat bu yarılma hadisesi belki tam o anda vuku bulmayabilirdi de; ancak Allah'ın yarattığı ve milyonlarca yıldan beri sürüp gelen birbiriyle alakalı sebepler, sebeplerin sebepleri neticesindedir ki o anda vuku bulmuştur.

İkinci bir misal: Kur'an-ı Kerim'de Hz. Musa'nın bir mucizesi şöyle geçer: *"Hz. Musa asası ile bir taşta (kayaya) vurur vurmaz kayadan on iki göz pınar kaynamaya başladı."* Biz buna mucize diyoruz, niçin? Çünkü Hz. Musa'nın ve yanındakilerin suya ihtiyaçları vardı. Normal olarak çölde su bulunması da çok uzak bir ihtimaldi. Hz. Musa kayaya vurunca hemen pınarlar kaynamaya başladı. Şimdi, aynı hadisenin Hz. Musa için değil de benim veya sizin için vuku bulduğunu farz edelim. Bu takdirde, hadisenin oluş şekli şöyle izah edilebilir: Bildiğiniz gibi pınarlar topraklardan veya kayalardan çıkarlar. Toprak altında veya dağların içindeki havuza benzer yerlerde damla damla sular uzun seneler boyunca birikirler. Bu görünmeyen kapalı havuzun zayıf bir noktasından, bir menfezden sular dışarı çıkabilirler. Biz de buna pınar deriz. Bunun böyle olduğunu, bir defasında biz de bittecrübe gördük: Almanya'da veya Fransa'da, şimdi iyice hatırlayamıyorum, arkadaşlar bir pınar buldular. Suyun geldiği yönün üstünü açarak takip ettiler ve suyun asıl membaı olan havuza benzer bir yeri ortaya çıkardılar. Bunun gibi bir havuzun sadece bir duvarı biraz zayıf, diğer yerleri çok daha sağlam olabilir ve şayet biz bu zayıf tarafa bir âsâ ile vuracak olursak buradan bir pınar kaynayabilir. Aynı şekilde, Cenab-ı Hak binlerce yıl önceden, filan tarih, filan gün, filan vakit ve filan yerde peygamber Musa bulunacak, suya ihtiyacı olacak,

filan kayanın şu ince tarafına âsâsı ile vuracak ve de buradan pınarlar kaynakacak şeklinde takdir etmiş, bunun sebepleri de Allah'ın takdirine göre binlerce seneden beri tekâmül edip o anda tahakkuk etmiş olabilir. Mesela, bugün ben, Erzurum civarındaki bir dağa gitsem ve orada rastgele vurduğum bir yerden su çıkmağa başlasa siz buna mucize demeyeceksinizdir. Hâlbuki peygamberlerden bir peygamber çölde, suya ihtiyacı olduğu bir anda aynı şeyi yapmış olsa buna mucize diyoruz.

Konumuzla ilgili diğer bir problem de şudur: Acaba mucize peygamberliğin bir delili midir? Müsaadenizle, şahsi kanaatim olarak, ben buna hayır diyeceğim. Çünkü peygamberlerin mucizeleri vardır. Ama bizatihi bu mucizeler onların peygamberliklerine delalet etmezler. Bunun yegâne delili, bir peygamberin tâlimi (tebliği, öğrettikleri) ile mucizeleri arasında en küçük bir ilişkinin bulunmamasıdır. Maksadımı daha iyi anlatabilmek için şöyle bir misal vereceğim: Ben, iki kere ikinin dört değil de beş ettiğini iddia etmiş olsam ve bunun doğru olduğunu ispat için de size, “elime alacağım şu kor ateş elimi yakmayacaktır” desem, siz bu iddiaya karşılık hemen: “iki kere iki asla beş yapmaz, dört yapar, elinizin yanmaması olağanüstü bir şeydir. Bunun da benim bilmediğim bir sebebi olsa gerek. Ancak ateşin elinizi yakmaması ile iki kere ikinin beş edeceği iddiası arasında hiçbir ilişki kurulamaz” diyeceksinizdir. Aynı şekilde, peygamberlerden biri, mesela Hz. İsa, Hz. Musa, Hz. Adem veya herhangi birisi Allah'ın birliğini tebliğ etmek için gelmiş, diğer taraftan da âsâsını yere attığı zaman şahlanan bir yılan olmuşsa, bu ikisi arasında hiçbir ilişki kurulamaz. Allah'ın birliğinin öğretimi ile âsânın şahlanan bir yılan oluşu arasında ben hiçbir bağ göremiyorum. Hz. Musa'nın âsâsını attığı zaman yılan oluşunu tarihî bir mesele olarak kabul ederim. Fakat bunun sebebini bilmem. Çünkü normal şartlar altında ben bir âsâ atsam yılan olmaz ama Hz. Musa âsâsını attığı zaman yılan olur. Bunun nedenini ben bilmem. Siz buna, ister mucize isterse istidrâc deyiniz, bu ayrı bir meseledir. Ne var ki ben, âsânın yılan oluşu ile “bir tek ilâhtan başka ilâh bulunmadığı” iddiası arasında (mahiyetleri itibariyle) hiçbir ilişki bulamıyorum.

Konumuzla ilgili üçüncü bir nokta, Müslümanlar arasında iyi bilinen, Hıristiyanların da İncil'de Hz. İsa'ya atfen geçen bir sözden çıkardıkları olağanüstü, harikulade olan şeylerin üç gruba ayrılması hususudur: Mucize, keramet ve istidrâc. Aynı harikulade şeyi bir peygamber yaparsa *mucize*, bir veli yaparsa

keramet, bir kâfir yaparsa *istidrâc* diyoruz. Ne var ki, aynı harikulade şeyi yapanın bir peygamber mi, bir veli mi, bir kâfir mi olduğunu bilebilmemiz kolay değildir. Bunun içindir ki, İncil’de Hz. İsa, “*benden mucize istemeyiniz*” diyor ve “*sizin bu şeyin mucize mi, istidrâc mı olduğunu ayırt etmeniz mümkün değildir.*” diye ilave ediyor. Kur’an-ı Kerim’de de, mucizelerden (âyât) bahsedilen yerlerde, “*Kur’an’daki bu kadar hükümler size yetmiyor mu da siz hala mucizeler (âyât) bekliyorsunuz?*” buyruluyor.

Bütün bu izahlardan sonra belirtmek istediğim odur ki, peygamberlerin mucizeleri, velilerin kerametleri ve Müslüman olmayanların istidrâcları tarihî hadiselerdir. Eğer itimada şayan rivayetlerle sabit olmuşlarsa biz bunlara inanırız. Bunun ötesinde, bir peygamberin tebliğ ettiği şeylerin sıhhatinde (doğruluğu hususunda) mucizenin ayrıca (özel) bir payı olamaz. Bunu bir örnekle açıklayayım: Peygamber Efendimize (a.s.) ait mucizeleri bazı muteber kaynaklardan okuyor ve görüyoruz ki Hz. Ebû Bekir ne böyle bir şey görmüş ne de böyle bir istekte bulunmuştur. Buna rağmen o, tam bir teslimiyetle Müslüman olmuştur. Buna mukabil Ebû Cehil mucize de gördüğü halde inanmamıştır. Bu arada, Ebû Bekir gibi hemen inanmayıp mucize gördükten sonra inanmış orta halli sahabeler de vardır. Bu, mucizenin inanmadaki tesirinin, öneminin kati değil de izafi olduğunu göstermektedir. Çünkü insan vardır, orta halli (sıradan) birisidir ve mucizenin tesiri altında kalarak inanır. İnsan vardır, büyüktür; (harikulade hadiseler) ister hayır, isterse şer (cinsinden) olsun, onların etkisi altında kalmadan inanır.

Konumuzla ilgili dördüncü ve son bir hususa daha temas etmek istiyorum: Hz. Âdem’den bu yana gelip geçmiş peygamberlerin mucizeleri ile ilgili belgelerimiz ve malumatımız o kadar çok sayılmaz. Bu peygamberlerden sadece ikisini, Hz. İsa ve Hz. Muhammed’i diğerlerinden ayırıyorum. Zira, Hz. İsa’ya ait mucizeler onun hayat hikayesi mahiyetinde olan kitaplarda, yani Dört İncil’de geçmektedirler. Bizim peygamberimize ait olanlar ise hadis kitaplarında, özellikle Buhârî’nin ve diğerlerinin eserlerinde zikredilmektedirler. Her iki peygambere ait mucizeleri karşılaştırdığım zaman bazı benzerliklerin yanında bazı ayrılıklar bulunduğunu gördüm. Her iki peygamberden de aynı tipten birçok mucizenin sadır olmuş olması bu benzerliklerdendir. Farklılık ise, Hz. İsa peygamberlikle görevlendirilince peygamberliği ile ilgili hiçbir tebliğde bulunmamış olmasında-

dır. Yani, o peygamber olunca, “Bir Allah’a inanınız, namaz kılınız, oruç tutunuz...” gibi dini ile ilgili bazı tâlimatlarda bulunmamıştır. Bilakis o, elimizdeki İncillere göre, gelişinden itibaren bir takım mucizeler göstermeye başlamıştır. Mesela peygamber oluşundan hemen sonra, bir gün balıkçıların yanından geçerken onlara: “Bu fileleri atmanız gerekmez.” demiş. Balıkçılar da: “Nasıl olur bu?” diye sormuşlar. Hz. İsa: “Allah her şeyi yapmaya kâdirdir” deyince balıkçılar filelerini çıkartarak gemilerine çekilip oturmuşlar. Bir de bakmışlar ki gemileri balıklarla dolmuş. Bunu görenler ona hürmet duymaya başlamışlar, yani inanmışlar. Diğer bir defasında Hz. İsa bir yere giderken karşısına bir nehir çıkmış. Karşıya geçebilmesi için bir vasita da yokmuş. O da suyun üzerinden yürüyüp batmadan karşıya geçmiş. Oradakiler bunu görünce hayretler içinde kalmışlar ve ona hürmet göstermeye başlamışlar, yani ona inanmışlar. Bir başka yerde, beraberinde birçok insan varmış, hepsi de aç imişler. Hz. İsa’nın yanında da yiyecek fazla bir şey, mesela bir tek ekmekten başka bir şey, yokmuş. Bu bir tek ekmeği yanında bulunan bu kadar insana, mesela elli kadar insana, yedirmiş ve onları doyurmuş. Hayretler içinde kalan bu insanlar ona hürmet duymaya başlamışlar, yani ona inanmışlar. Tabiatıyla bu tip haberler de halk arasında süratle yayılıyormuş. Bir gün bir köye uğramış. Orada yanına zayıf bir kadıncağız gelerek kızının hasta olduğunu söylemiş ve ziyaret etmesini rica etmiş. Hz. İsa hastanın yanına varır varmaz kızcağız şifa bulup ayağa kalkmış. Bir defasında da ölmüş bir adamı diriltmiş. İncillerde geçen bütün bu hikâyelerin hiçbirinde Hz. İsa’nın etrafındakilere dini bir tâlimatta veya öğretimde bulunduğu dair en küçük bir işaret bile göremiyoruz.

Buna mukabil bizim peygamberimizin hayatını incelediğimiz zaman onun, ilk anından itibaren dini tâlimat ve öğretimde bulunduğunu, bu arada, zaman zaman da mucizelerin vaki olduğun görürüz. Kur’an-ı Kerim’de birçok ayet ve Hz. Peygamber devamlı olarak “kendi ellerinizle yapmış olduğunuz putların sizlere ne gibi fayda veya zararları olabilir. Göklerin ve yerin yaratılışı v.s. gibi hususlar üzerinde düşününüz” diyerek insanları, her şey üzerinde, ısrarla düşünmeye ve netice çıkarmaya (tedbir) çağırmışlardır. Kur’an-ı Kerim defalarca âyât, yani mucizeler, talep edilmemesini, zira geçmiş toplumlardan birçoklarının mucize isteyip sonra da inanmadıklarını, bu yüzden de helak olduklarını, binaenaleyh mucize talebinde bulunulmamasını tekrar tekrar istemiştir.

Peygamberlerin mucizeleri konusunda, son olarak, mühim bir noktaya daha temas etmemiz gerekmektedir. Hıristiyan misyonerleri Hıristiyan olmayanları, özellikle Müslümanları kendi dinlerine davet ederlerken genellikle, “bakınız Hz. İsa şu mucizeyi gösterdi, filan mucizeyi yaptı, vs. Sizin peygamberiniz Muhammed (s.a.s.) ne yaptı? Hiçbir şey yapmadı. Kitabınızda bile, *“ben de sizin gibi bir beşerim”* demiyor mu? Hatta o kitabınız, Hz. İsa’nın ölüyü dirilttiğini, hastaya şifa verdiğini, körlerin gözlerini açtığını ve diğer birçok mucizelerini itiraf etmiyor mu? Öyleyse Hz. İsa sizin peygamberinizden efdal ve en büyüktür.” diyerek mucizeler üzerinde ısrar ederler. Ben bu meseleyi tahkik etmek için karşılaştırmalı bir araştırma yaptım. İncillerde Hz. İsa’ya isnat edilen mucizelerle hadis kitaplarındaki peygamberimize ait mucizeleri bir araya getirdim ve gördüm ki, Hz. İsa’ya ait mucizelerin sayısı yirmiye geçmediği halde Hz. Peygamberin yüzlerce mucizesi üzerine ciltler dolusu kitaplar yazılmıştır. Hz. İsa’ya ait mucizelerin en büyüğü Hz. Peygamberin hayatında da görülmektedir. Mesela, en büyük mucize olarak ölünün diriltilmesi mucizesini alalım. Bu mucizenin Hz. İsa’ya ait olduğu Kur’an-ı Kerim’de belirtildiği için biz de buna inanıyoruz. Aynı mucizenin bizim peygamberimizden de, hayatında en az iki defa sadır olduğunu görüyoruz. Hatta bu iki peygamberin mucizeleri arasında belli ölçüde bir farklılık bile vardır. Hz. İsa ölüm yatağında bir kimseye gitmiş, öldüğünü söylemişler; o varınca iyi olup ayağa kalkmış. Hâlbuki Hz. Peygamber’den sadır olan mucize Hz. İsa’nunkinden çok daha farklı bir biçimde vuku bulmuştur: Hz. Peygamber mezarlığa gider. Birisinin mezarı başında durur, dua eder, mezar hemen ikiye ayrılır ve içerdeki ayağa kalkarak: “buyurun ya Rasulullah! Bir emriniz mi var?” der. Ben Kur’an-ı Kerim’e inandığım içindir ki Hz. İsa’nın ölüyü dirilttiğine de inanırım. Ancak, görünüşe bakılırsa, Hz. İsa’nın gittiği hastanın henüz ölmemiş, yakalandığı hastalığın şiddetinden veya kalp krizinden öldüğü sanılmış ve Hz. İsa yanına varınca canlanıp ayağa kalkmış olabileceği de ihtimalden uzak değildir. Buna mukabil, peygamberimize ait her iki diriltme mucizesinde de uzun zamandan beri mezarda yatan erkek veya kadın kimse mezarından kalkıyor ve “Efen-dim ya Rsulullah!” diyor. Bu iki diriltme mucizesinden birisinin calib-i dikkat bir tarafı daha vardır: Hz. Peygamber’e bir gün bir kâfir gelir ve der ki: “Muhammed, kızım öleli çok uzun zaman oldu. Eğer onu tekrar diriltirsen sana inanırım.” Bunun üzerine Hz. Peygamber, “göster bana kızının mezarını” der ve be-

raberce mezarın yanına giderler. Hz. Peygamber kızı çağırınca mezarından çıkar ve kelime-i şahadeti söyler. Hz. Peygamber kızı: “Babanın yanına dönmek ister misin?” diye sorar. Kız: “hayır, öbür âlemde kalmak istiyorum” der ve tekrar mezara girer, mezar kapanır. Bu mucizenin hikâyesi burada son bulmaktadır.

Buraya kadar, Hz. İsa'nın en büyük mucizesi olan ölüyü diriltme mucizesi ile Hz. Peygamber'in aynı cinsten mucizelerini bir arada göstermiş olduk. Hz. Peygamber'in başka türden mucizelerine gelince, bunlar Buhari, Müslim ve diğer hadis kitaplarında yüzlerce dir. (.....)³

Hz. Peygamber miraca çıkarken göklerin çeşitli katlarında sekiz peygambere mülaki olmuş, en sonunda Hz. İbrahim'le buluşmuş ve onu da aşarak daha ileriye doğru yükselmeye devam etmiştir. Hz. Peygamberin neden sadece sekiz peygamberle görüşmüş olduğu meselesi üzerinde düşündüm; çünkü bu sekiz peygamberden başka gelmiş geçmiş daha yüzlerce ve binlerce peygamber vardır. Ahmed bin Hanbel'in *el-Müsned* adlı kitabında geçen bir hadiste Hz. Peygamber, 124 000 (yüz yirmi dört bin) peygamberin gönderilmiş olduğunu haber veriyor. Öyleyse Hz. Peygamber yedi kat gökten geçerken neden bu 124 000 peygamberden sadece sekizi ile buluşmuştur. Bu nokta üzerinde düşündüm. Ne derece isabetlidir veya değildir bilemiyorum, ama benim aklıma şöyle bir izah tarzı uygun geliyor: Hz. Adem'den itibaren gelen peygamberler arasında sadece bu sekizinin kendilerine ait bir çeşit miraçları olmuştur. Hz. Peygamber miraca çıkarken bu sekiz peygamberin her biriyle buldukları katlarda görüşerek bir üst kata yükselmiş ve hepsini aşmıştır. İşte biz, bütün bu tafsilatlı bilgiler yardımıyla Hz. Peygamber'in miracının en yüksek seviyede vuku bulmuş bir miraç olduğunu anlayabiliyoruz. “Bu sekiz peygamberin hepsinin miraçları olduğunu nereden çıkardınız?” diye sorabilirsiniz. Ben de “Kur'an-ı Kerim'de bulduğum bazı işaretlerden” derim.

Hz. Âdem'in miracı ile ilgili olarak, Kur'an'da onun önce gökte olduğuna, daha sonra yeryüzüne indiğine dair ayetleri gösterebiliriz. Bu işaretlerden anlaşıldığına göre, Hz. Âdem gökte iken, henüz dünyaya gelmeden önce Allah ile konuşuyordu. Şöyle ki; Cenab-ı Hak Hz. Âdem'i yarattığında meleklerin ona

³ Hz. Peygamberin (a) Mirac mucizesinin manası ve bu kıssada diğer peygamberlere neden mülaki olduğu meselesi anlatılıyor. Fakat teknik bir arıza sebebiyle kıssanın baş kısmı alınamamıştır. (mütercim).

secde etmesini (itaat) emretti ve Hz. Âdem'e de "sen ve hanımın (Hz. Havva) Cennet'te oturunuz..." dedi. Cennette oturmuş olmak bir çeşit miraçtır. Çünkü yeryüzüne indikten sonra miraç yapmak istesek göğe çıkmamız gerekir. Hz. Âdem önce gökte bulunduğuna göre bu onun miracı demektir.

İkinci kat gökte Hz. İsa ile buluştu. Kur'an'ı Kerim Hz. İsa ile ilgili olarak, "...Allah onu kendisine yükseltti."⁴ diyor. Bu bir çeşit göğe çıkmadır ve onun miracıdır. Fakat aynı gök katında Hz. Yahya'nın da bulunuyor olması anlaşılması oldukça güç bir durum arz ediyor. Ben bu güçlüğün cevabını İslâmî eserlerde değil de İncil'de buldum. İncil'e göre Hz. Yahya Hz. İsa'nın hocası idi. Zira Hz. İsa'ya manevi ilimleri o öğretmişti. Hz. Yahya'yı zamanın kralı öldürünce Hz. İsa ondan öğrendiği dini esasları tebliğ etmeye devam etti. Elimizdeki İncil'de Hz. İsa, "Hz. Yahya'nın mertebesi o kadar yüksek ki, ben onun ayakkabısının başının seviyesine bile ulaşamam" diyor. Bununla Hz. İsa hocasına karşı duyduğu hürmetin büyüklüğünü ifade etmektedir. Her ikisi de aynı asırda yaşamışlardır. Ben buradan, o asırda peygamberlik vazifesinin iki peygamber tarafından müştereken yürütülmüş olduğu neticesini çıkarıyorum. Birinin yaptığı diğerine de şamil oluyordu. Binaenaleyh, Hz. İsa'yı Cenab-ı Hak göğe kaldırdı, Hz. Yahya ile birlikte aynı katta bulunuyorlar demekle ikisinin de aynı asırda yaşamış olduklarına işaret edilmiş oluyor. Ayrıca Hz. Yahya da öldürtülmüştür. Öyleyse o da peygamberlik mertebesi yanında şehitlik mertebesini de ihraz etmiş demektir. Her neyse, işin hakikatini ancak Allah bilir. Bu sadece benim hatırıma gelen bir izahtır. İsa'ya sabet etmiş de olabilirim, yanılmış da olabilirim. Her halükarda, Cenab-ı Hak Hz. İsa'yı göğe kaldırdığını Kur'an'da sarahatle bildirmiştir. Biz de buna, Hz. İsa'nın nevi şahsına münhasır miracıdır diyoruz.

Üçüncü kat gökte Hz. İdris (a.s) bulunuyordu. Kur'an-ı Kerim'de ondan söz edilirken: "...Biz onu yüksek bir mekâna kaldırdık..." deniliyor. Bu bir çeşit miraçtır. Bu miracın oluş şekli hakkında tafsilatlı bilgilere sahip değiliz. Onun yüksek bir mekâna kaldırılmış olduğunu da Kur'an-ı Kerim'den öğreniyoruz.

Dördüncü kat gökte Hz. Yusuf'la mülaki oldu Hz. Peygamber. Kur'an-ı Kerim'de Hz. Yusuf'un kıssası anlatılırken; "...Rabbinin burhanını (işaretini) gör-

⁴ Nisa/158.

*memiş olsaydı...*⁵ deniliyor. Bildiğiniz gibi Hz. Yusuf erkek güzeli bir delikanlı idi. Mısır'ın büyük veziri (başbakan) onu köle olarak karısı için satın almıştı. Efendisi olan bu kadın onunla uygunsuz bir ilişkide (sexuelle) bulunmak istediği sırada Hz. Yusuf, "...Rabbinin burhanını (işaretini) görmemiş olsaydı (neredeysen) o da bunu istemiş olacaktı. İşte biz ondan fenalığı ve fuhşu (burhan göstererek) böylece engelledik." Hz. Yusuf'un gördüğü burhan onun bir mucizesidir, bir çeşit miracıdır; onunla bu günahahtan kurtulmuştur. Burhanı nasıl gördüğü hakkında elimizde geniş bilgiler yoktur.

Hz. Peygamber (s.a.) beşinci kat gökte Hz. Harun'la, altıncı katta da Hz. Musa ile karşılaştı. Kur'an-ı Kerim'de Hz. Musa'nın: "...Peygamberlik vazifemde onu (Harun'u) benim ortağı yap" şeklinde duasını görüyoruz. Ayrıca, Hz. Musa'nın miracı, Kur'an'da tafsilatlı bir şekilde gördüğümüz, "Allah'ın dağa tecelli etmesi" hadisesinden anlaşılmaktadır. Hz. Musa, Harun'un peygamberlik vazifesinde kendisi ile ortak olmasını istemiş olduğuna göre Hz. Harun'un da onun miracına iştirak etmiş olması tabiidir.

Yedinci kat gökte Hz. Peygamber Hz. İbrahim'le buluştu. Kur'an-ı Kerim'de Hz. İbrahim'le ilgili bir ayette, "*Bunun gibi, (iyi anlayanlardan olsun diye) İbrahim'e göklerin ve yerin saltanatını gösteriyorduk.*" denilmektedir. "melekütü's-semavat"tan bunun bir mirac olduğunu anlıyoruz. Eğer sadece "melekütü'l-ard" denilmiş olsaydı buna mirac diyemezdik. "melekütü's-semavat" ifadesi miraca delalet etmektedir.

Netice olarak, bu sekiz peygamberin gökte bulunuşlarını ve Hz. Peygamberin de onlarla ayrı ayrı görüşüğünü anlatmamın bir nedeni olsa gerektir. Benim aklıma gelen bir izah tarzına göre bunun sebebi, mezkûr sekiz peygamberin miraçları olduğunu, Hz. Peygamberin miracınının da bunlarinkinden daha yüksek seviyede vuku bulduğunu belirtmektir. Çünkü Hz. Peygamberin, miracı olan her peygamberle kendi mertebelerinde tek tek görüşmesi, önce her birinin seviyesine erişmesinin zorunluluğunu, bilâhira daha yükseklere, sidretü'l-münteha'ya kadar çıkması, onun mertebesinin daha da yüksek olduğunu göstermek içindir. Hadis kitaplarında, Hz. Peygamberin "sidretü'l-münteha" denilen yerden daha ötelere kadar devam eden seyri hakkında tafsilat vardır: Hz. Cebrail Hz. Pey-

⁵ Yusuf/24.

gambere sidretü'l-münteha'ya kadar refakat ettikten sonra orada durup yol arkadaşına, “eğer buradan öteye geçecek olursam Allah'ın tecelliyatına dayanmam, yanarım; benim erişebileceğim en son nokta burasıdır. Ama mademki sen davetlisin, davet edildiğin yere kadar gidebilirsin.” der. Böylece Hz. Peygamber önce mirac sahibi olan peygamberleri, daha sonra, belli bir yerden itibaren Hz. Cebrail'i de aşarak yükselmeye devam etmiş oluyor. Mirac hadisi burada son bulmuyor ve mirac'ın seyri hakkında aynı şekilde tafsilatlı bilgiler vermeye devam ediyor: Cebrail (a.s.) sidretü'l-münteha'da durduktan sonra Hz. Peygambere, buradan öteye, Allah'ın huzuruna ne şekilde gideceğini tarif etmiştir. Öyle ki, mesela üniversiteyi soran birisine, “doğru git, şu kadar gittikten sonra sola dön, şu kadar yürü ve sağa dön...” gibi nasıl açık bir tarif yapılırsa aynı şekilde Hz. Cebrail'de Hz. Peygambere Cenab-ı Hakk'ın huzuruna nasıl gidileceğini tarif eder. Hz. Peygamber bundan sonra öyle bir yere kadar varır ki, hadisin ifadesine göre, orada kalemlerden çıkan sesleri (yazı yazarken çıkan cızıltıları) duymaya başlar. Hadiste, bu nokta ile ilgili ayrıca bir izahat daha veriliyor. Buna göre, “melâike-i mukarrabûn (adındaki melekler) Allah'ın emirlerini yazıyorlar ve gönderilecek vazifelileri gönderiyorlar.” Eğer bugün ben böyle bir durumu ifade etmek istersem, değişik bir örnek kullanarak, “burası Allah'ın bürosu idi; orada emirleri yazan daktiloların sesleri geliyordu” diyebilirim. Bütün bu ifade şekilleri belli bir şeyi anlatmak içindir.

Hz. Peygamberin seyri burada son bulmuyor; yani, melâike-i mukarrabûn'u da geçerek ilerliyor, ilerliyor ve nihayet öyle bir noktaya erişiyor ki Kur'an-ı Kerim bu noktayı “kâbe kavseyni ev ednâ” (yayın iki ucu arası veya daha az bir uzaklık) gibi tavsifi bir ifade ile beyan ediyor. “kâbe kavseyn” tabiri iki manaya gelir: bir yönüyle yakınlık, Allah'a yakınlık ifade eder. Mesela, “iki metre veya daha az” tabiriyle, eğer daha fazla yaklaşılması mümkün olmayan bir uzaklık kastedilmek istenirse bunun yerine, “daha yakın olunamaz” manasına “kâbe kavseyni” kullanılabilir. Diğer bir manası da ilâh ile kul arasındaki farkı ifade eder: insan insan olarak, ilâh ilâh olarak kalacaktır; aralarında bir birleşme asla söz konusu olamaz demektir.

Bu kadar geniş bilgiler ve açıklamalar, Hz. Peygamberin miracının diğer peygamberlerin miraçlarından çok daha yüksek olduğunu, onları kat kat aştığını gösteriyor. Peygamber efendimizin miracı, aynı zamanda onun mucizelerinden

biridir. İddiası olan bir insan sıfatıyla değil, bilakis tam bir tevazu ile tekrar ediyor ve diyorum ki, Hz. Peygamberin bu büyük mucizesi onun öğrettiklerinin (tebliğinin) sıhhatine (doğruluğuna) delalet etmez; çünkü bu ikisi ayrı ayrı şeylerdir. Tebliğinin doğruluğu meselesi araştırma ve düşünme ile ilgili bir meseledir; çünkü Kur'an-ı Kerim her şey üzerinde, itikatla ilgili hususlar üzerinde, hatta Allah'ın varlığı, birliği üzerinde bile bizi düşünmeye çağırıyor ve bu esasların doğruluğunu aklımızla bulup kabul etmemizi istiyor. Mucizelere gelince onlar, Allah'ın peygamberlerine bir lütuf olarak ihsan ettiği tarihi vakıalardır ama bu vakıalarla peygamberin öğrettikleri arasında bir münasebet yoktur.

Son olarak sizlere oldukça enteresan bir olayı nakledeceğim: geçen sene Pakistan'ın tanınmış âlimlerinden bir zat İstanbul'a gelmişti. İstanbul Edebiyat Fakültesi İslâm Araştırmaları Enstitüsü'nün kütüphanesinde epeyce eski bir tarihte İstanbul'da basılmış bir kitabı aradı ve buldu. Seleften bir âlimin nazım şeklinde yazmış olduğu bu eser ve şerhi "Kelam İlmi" ile ilgili bir eserdir. Müellifin ismini maalesef şu an hatırlayamadım ama dikkatiniz çekmek istediğim nokta şudur: Pakistan'dan gelen zat bana bu kitaptan bir kısım gösterdi. Bu kısımda müellif seleften bazı âlimlerin görüşlerini naklediyor. Bu âlimlerden birisi: "*mucizeler, maddi sebepler olmaksızın peygamberlerden sadır olan harikulade hadiselerdir*" diyor ki, bu doğrudur. "Mucizenin gayesi nedir?" meselesine gelince aynı âlim şöyle diyor: "*Bir peygamberden sadır olan herhangi bir mucizede gözetilen gaye, o peygamberin ümmetinin de aynı hadiseyi maddi imkanlarla gerçekleştirilmesidir, bu bir emirdir.*" Yani, o ümmet bu mucizeyi maddi sebeplere dayanarak gerçekleştirmekle yükümlüdür. Mesela, Hz. İsa bir cüzamlıyı, bir körü iyileştirmişse, onun ümmetinin de aynı şeyi tıpta ilerleyerek maddi imkanlarla gerçekleştirmesi gerekir. Mucizenin gayesi budur. Bu âlimin yaşadığı asırda insan oğlu henüz Ay'a çıkmamıştı; eğer içinde bulunduğumuz Feza Çağı'nda yaşasaydı, "Hz. Peygamberin Miracında göklere çıktığına göre ümmetinin de maddi sebepleri geliştirerek göklere çıkması vaciptir" derdi. Bu konuda seleften bir âlimin görüşünü sizlere nakletmiş bulunuyorum; belki aynı şeyi bugün ben söylemeye cesaret edemem.

Benim bu konuda belirtmek istediğim hususlardan hatırıma gelenler bunlardan ibarettir. Serdedilen fikirlerin daha fazla açıklık kazanmaları için şimdi de sizlerin tenkitlerinizi ve görüşlerinizi ortaya koymanızı istiyorum.

Sualler ve Görüşler

Sual 1: Ben bu mucize meselesinde o kanaatteyim ki, bazen Müslümanların da belli bir noktada takviyesi için, hatta peygamberin bile belli bir noktada takviyeleri için meydana gelen hadiselerdir. Hatta peygamber efendimizin, müşriklerin tekzip ve tahkirinden tereddüde düşüp Cenab-ı Hkka'tan mucize istediğine dair rivayetler alıyoruz. Mesela, bir seferinde, İbn Sa'd'daki bir rivayete göre, peygamberimiz böyle bir durumda mucize istiyor; Cebrail geliyor ve, "şu ağaca işaret et sana gelsin" diyor. Peygamberimiz ağaca işaret ediyor, ağaç geliyor, selam veriyor ve tekrar geri gitmesini isteyince ağaç geri yerine gidiyor. Bunun üzerine peygamberimiz: *"Bundan böyle müşriklerin tekzipleri, eziyetleri v.s beni tereddüde düşürmeyecektir"* diyor. Şifa-i Şerif'de Kadı İyaz'ın bir ifadesi var: *"Peygamberimizin bir beşer olarak bu çeşit tereddütlere zaman zaman düşmesi normaldir ve düşmüştür. Her seferinde de mucize vaki olmuştur"* diyor.

M. Hamidullah: Mütevazi konuşmamada, mucizenin büyük insanlar için olmadığına değinmiştim; bu insan ister Ebû Bekir ister Ebû Cehil olsun. Ebû Cehil mucizeyi görmesine rağmen inanmamış, Ebû Bekir mucize görmemiş ama inanmıştır. Ancak orta seviyedeki bir insan mucizenin etkisiyle inanmış olabilir. Ben sizin görüşünüze karşı değilim; mucizelerin tesiri altında kalarak bazı insanlar inanmış olabilirler, ama bunlar orta seviyedeki insanlardandırlar.

Sual 2: Hayır, bizzat peygamberin kendisi mucizeye ihtiyaç duymuştur.

M. Hamidullah: Bunu orta seviyedeki insanlar için duymuş olabilir.

Sual 3: Hayır, kendi şahsı için istiyor.

M. Hamidullah: (Biraz düşündükten sonra) Belki, belki başlangıçta olabilir. İlk vahiy nazil olduğu zaman, hanımı Hz. Hatice'nin yanına geldiği sırada, müteredit bir durumda idi. Ben kahin mi oldum, şu mu oldum? diyerek peygamberlikle görevlendirildiği hususunda henüz kendi kendisinden emin olmadığı bir sırada mucizeye ihtiyaç duymuş olabilir. Bütün hürmetimle, "Hz. Peygamber peygamberliğinin başlangıcında mucizeye ihtiyaç duymuş olabilir, ama peygamberliğinin kemalinde böyle bir ihtiyaç duymamıştır" diyebilirim.

Sual 4: Fakat Hicret'ten sonra da bazı hadiseler var; mesela Tebuk Seferi'nde bu ihtiyacın duyulduğunu gösteren bir hadise görüyoruz.

M. Hamidullah: Tebük Gazvesi'ne katılan sahabelerin hepsi tam manasıyla inanmış, inanmak için mucizeye ihtiyaç duymayacak derecede imanları kuvvetli Müslümanlardı. Zaten onlar Hz. Muhammed'in bir peygamber olduğuna ve onun duası ile her şeyin gerçekleşebileceğine inanmış insanlardı. Bahsettiğiniz mucizenin vuku bulmuş olması ayrı bir meseledir. Ben de bunu reddetmiyorum; ne var ki, ben bu mucize ile Hz. Peygamberin tebliğinin sıhhati arasında (onun doğruluğunu ispatlayıcı) bir bağ göremiyorum. Tekrar ediyorum: Mucize ister bizce maddi sebebi bilinmeksizin, ister hiçbir maddi sebebe dayanmaksızın vuku bulmuş bir hadise olsun, ben bu hadise ile Hz. Peygamberin öğrettiklerinin doğruluğu arasında ispat sadedinde bir bağ kuramıyorum. Benim demek istediğim budur; hakikati en iyi bilen Allah'tır.

www.hikmetyurdu.com